

Аналіз державних стратегічних документів щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року

Р Е З Ю М Е

Авторський колектив:

Гороховець Є. В.

Жаліло Я. А., д. е. н.

Ковалівська С. В.

Максюта А. А., к. е. н.

Ніколаєв В. П., д. е. н.

Марушевський Г. Б., к. філос. н.

Онуфрик М. С., к. е. н.

Прокіп А. В., к. е. н.

Яковенко І. В., к. е. н.

За загальною редакцією заслуженого економіста України **А. А. Максюті**

Аналіз державних стратегічних документів України щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року: Резюме аналітичної доповіді. – К.: Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. – 20 с.

25 вересня 2015 року 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку схвалили Цілі Сталого Розвитку до 2030 року (ЦСР). Для адаптації Глобальних ЦСР до національних умов важливо, щоб уряд максимально імплементував ЦСР у ключові державні стратегічні документи і забезпечив їх виконання. Враховуючи всеохопний характер ЦСР, їхній екологічний, економічний і соціальний аспекти, а також принцип ООН «нікого не залишити осторонь», до кола партнерів має бути включено представників усіх сфер – державної, приватної і громадської.

Уряд, за широкої участі громадськості й іноземних партнерів, підготував Національну доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна», у якій глобальні цілі і завдання адаптовано відповідно до умов і потреб України. Такий інклюзивний процес, як і поширення інформації про ЦСР, має згуртувати суспільство навколо вирішення важливих проблем задля досягнення цілей у максимально ефективний і результативний спосіб.

Наступний важливий етап у цьому процесі – виявити пробіли в програмних документах України щодо врахування ЦСР, визначити ризики й системні проблеми на шляху досягнення встановлених для України цілей. З цією метою було проведене дане дослідження. Воно базується на методології ООН¹, досвіді країн, які вже пройшли цей етап (Казахстан, Албанія, Таджикистан, Вірменія, Бутан та ін.), а також на власному внеску дослідників у методологію, виходячи з конкретних умов України.

Це резюме звіту містить коментарі й рекомендації щодо заходів, потрібних для покращення інкорпорації адаптованих до українських умов ЦСР у державну політику, а також пропозиції ПРООН і іншим міжнародним партнерам, які підтримують реалізацію реформ в Україні. Цю роботу виконано за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Глобального екологічного фонду (ГЕФ).

Думки, висновки й рекомендації належать авторам і упорядникам цього звіту і не обов'язково відповідають поглядам ПРООН та ГЕФ.

Повна версія аналітичної доповіді розміщена на сайті Інституту суспільно-економічних досліджень: iser.org.ua

¹ Методологія проведення скринінгу базується на рекомендаціях, визначених в аналітичному дослідженні Rapid Integrated Assessment (RIA) to facilitate mainstreaming of SDGs into national and local plans від 20 квітня 2016 року.

ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

У цьому звіті представлено висновки дослідження ключових державних стратегічних документів (ДСД) України, які визначають напрями розвитку країни у сферах, релевантних Цілям Сталого Розвитку (ЦСР). У дослідженні аналізується, якою мірою адаптовані до українських умов Цілі Сталого Розвитку до 2030 року інтегровано в стратегії національного і галузевого масштабу.

Завдання дослідження:

1. Визначити прогалини врахування ЦСР у державній політиці.
2. Визначити завдання, пріоритетні в кількох сферах.
3. Визначити сфери (програми), які впливають на кілька ЦСР.
4. Визначити обмеження і ризики, які стримують досягнення ЦСР.
5. Рекомендувати уряду заходи, яких слід ужити, щоб забезпечити кращу інкорпорацію ЦСР у державну політику.

Для цілей скринінгу проаналізовано широкий спектр стратегічних документів України, відібраних на основі таких критеріїв: типи документів

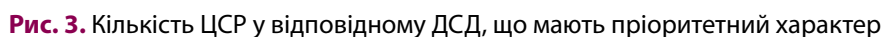
державної політики (стратегія, програма, концепція, план, угода); рівень і системність ДСД (національні/міжгалузеві або галузевий рівень); чинність документів (чинна програма або проект на стадії затвердження, опублікований в офіційних джерелах); часовий горизонт (середньо- і довгостроковий); вимірюваність поставлених цілей (програма має містити індикатори досягнення цілей і завдань або план виконання); охоплення сфер діяльності, дотичних до ЦСР.

Відповідно до цих критеріїв було відібрано й проаналізовано 35 державних стратегічних документів, які, зокрема, передбачають середньострокові плани і завдання, цільові показники. Крім того, проаналізовано Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схвалену 2015 року Президентом України, з урахуванням структури і пріоритетів ЦСР, яка передбачає реалізацію 62 реформ і програм розвитку держави (рис. 1, перелік програм наведено в Додатку 1). Крім того, виконано експрес-аналіз Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом та Державного бюджету на 2017 рік як основного інтеграційного і фінансового державного документа, який істотно впливає на імплементацію ЦСР.

Рис. 1. Перелік відібраних для аналізу ДСД

Рис. 2. Профіль комплексної оцінки ЦСР

¹ За даними ООН, в результаті скорочення гендерного розриву у сфері зайнятості світовий ВВП може додатково зрости на 12 трлн доларів США до 2025 року. Див.: <https://www.un.org/sg/rw/content/sg/statement/2017-03-08/secretary-generals-written-message-international-women%E2%80%99s-day>

Водночас слід відзначити ЦСР-11, яка на регіональному і місцевому рівнях концентрує більшість інших цілей, а тому загадується в більшості стратегічних документів, не маючи, однак, у них кількісних індикаторів, які треба мати у відповідних територіальних стратегіях і програмах.

² Дослідження несприятливих наслідків гендерної нерівності для здоров'я жінки в пізні роки життя, яке провела команда дослідників із Франції, Норвегії і США, виявило, що жінки в країнах з високим рівнем гендерної рівності краще справляються із завданнями на перевірку когнітивних здібностей, ніж жінки із суспільств із низьким рівнем гендерної рівності (AsYouSow, SoShallYouReap: Gender-RoleAttitudesandLate-LifeCognition. PsychologicalScience, 2017; <https://www.sciencedaily.com/releases/2017/07/170731095403.htm>).

Сам по собі кількісний аналіз не дозволяє чітко окреслити, якою мірою завдання й індикатори відповідають визначенню у ДСД, адже їхній масштаб і обсяг відрізняються. Крім того, кінцеві терміни дії більшості ДСД не перевищують період 2020 року. В окремих ДСД немає цільових індикаторів, термінів і графіків виконання.

З метою точніше визначити ступінь інтеграції ЦСР в українські ДСД експерти провели **додатковий якісний аналіз** (рис. 4). Масиви даних оцінювалися за чотирма основними критеріями: а) наявність затвердженого плану реалізації ДСД; б) наявність узгоджених цільових значень індикаторів та цільових дат; в) масштаб програм; г) ступінь відповідності між програмними завданнями й завданнями ЦСР. Результати, визначені експертним методом, демонструють, що загалом **лише близько 60 % завдань ЦСР інкорпоровано в аналізовані ДСД**.

Засадничий елемент, який зумовлює від'ємний внесок у загальну оцінку врахування ЦСР у ДСД, – **наявність затвердженого плану реалізації**: відсутність таких планів свідчить про низьку імовірність реалізації відповідних ДСД. Наприклад, ДСД, які містять ЦСР-3, ЦСР-6, ЦСР-11 і ЦСР-14, не мають офіційно затверджених планів реалізації. План дій щодо реалізації положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» було розроблено лише на 2015 рік, а Стратегія національної безпеки України

та Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні взагалі не мають планів реалізації.

Наступний критерій – **наявність затверджених цільових значень індикаторів і термінів виконання** – теж демонструє, що переважна більшість завдань не мають індикаторів і відповідних термінів виконання. Зокрема, завдання ДСД щодо ЦСР-10, ЦСР-11 і ЦСР-14 не мають жодних індикаторів.

Якщо говорити про такий критерій як **ступінь відповідності між завданнями ДСД і завданнями ЦСР**, то половина завдань ДСД великою мірою відповідають завданням ЦСР. Однак є низка ЦСР, які не відповідають безпосередньо адаптованим цілям (зокрема ЦСР-3, ЦСР-4, ЦСР-5, ЦСР-11 і ЦСР-14), але мають із ними певний зв'язок.

Критерій масштабу програм показує ступінь інкорпорації ЦСР як у міжгалузеві/національні завдання, так і в галузеві/секторальні ДСД. Серед цілей, які найменше висвітлені в галузевих ДСД ЦСР-3, ЦСР-5, ЦСР-16 і ЦСР-17.

Рівень інкорпорації ЦСР у програмні документи представлено за чотирма групами, як показано на рис. 5.

Аналіз кожної цілі за цими критеріями дозволяє розробити набір рекомендацій для інтегрування ЦСР у ДСД.

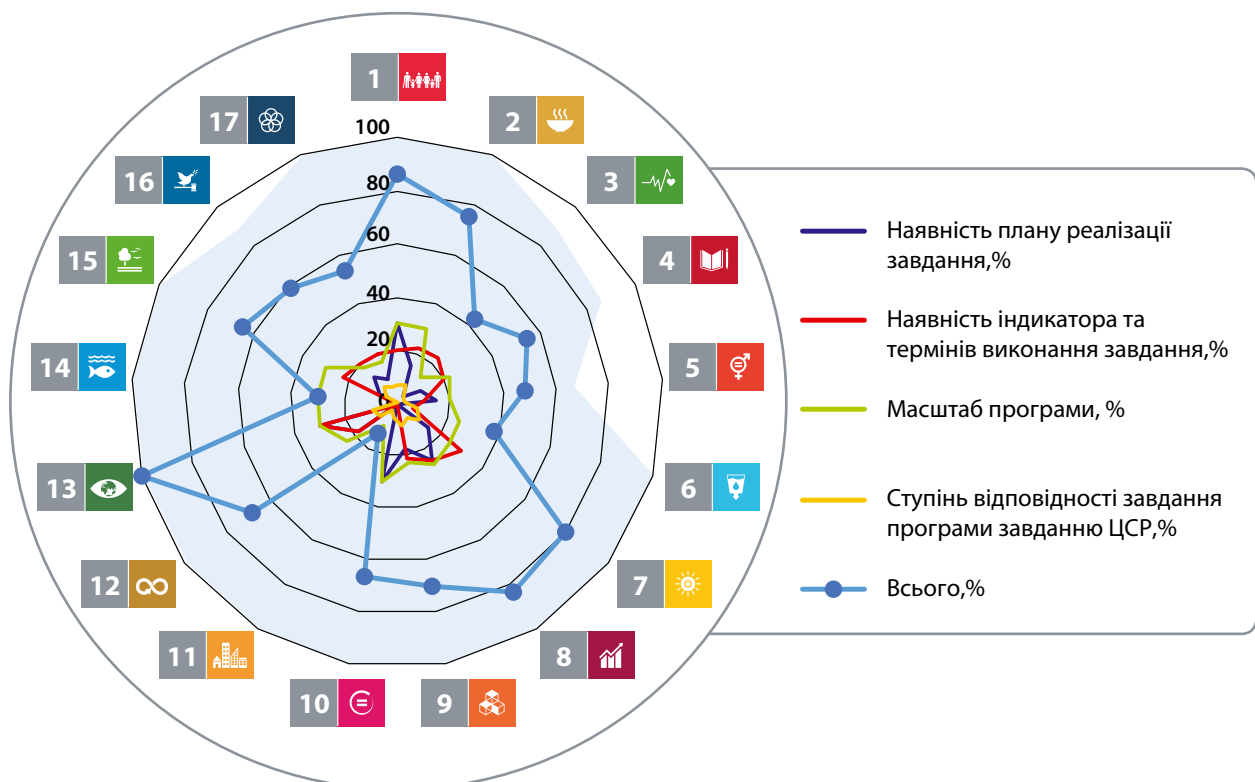

Рис. 4. Комплексна графічна оцінка врахування ЦСР у всіх ДСД (всіх сферах) на основі рейтингування за чотирма критеріями

Високий рівень інтеграції ЦСР (100–75%)	Група 1	ЦСР-1	87%	Подолання бідності	
		ЦСР-2	75%	Подолання голоду, розвиток сільського господарства	
		ЦСР-7	80%	Доступна та чиста енергія	
		ЦСР-8	83%	Гідна праця та економічне зростання	
		ЦСР-13	100%	Пом'якшення наслідків зміни клімату	
Середній рівень інтеграції ЦСР (75–50%)	Група 2	ЦСР-4	54%	Якісна освіта	
		ЦСР-9	70%	Промисловість, інновації та інфраструктура	
		ЦСР-10	66%	Скорочення нерівності	
		ЦСР-12	68%	Відповідальне споживання та виробництво	
		ЦСР-15	65%	Захист та відновлення екосистем суші	
		ЦСР-16	59%	Мир, справедливість та сильні інститути	
		ЦСР-17	53%	Партнерство заради сталого розвитку	
Низький рівень інтеграції ЦСР (50–25%)	Група 3	ЦСР-3	43%	Міцне здоров'я і благополуччя	
		ЦСР-5	48%	Гендерна рівність	
		ЦСР-6	38%	Чиста вода та належні санітарні умови	
		ЦСР-14	30%	Збереження морських ресурсів	
Найнижчий рівень інтеграції ЦСР (25–0%)	Група 4	ЦСР-11	13%	Сталий розвиток міст громад	

Рис. 5. Умовні групи за рівнем інкорпорації ЦСР в аналізовані ДСД

Основні загальні проблеми та обмеження, які заважають досягненню ЦСР

1. Відсутній цикл аналізу політики в Україні. Окремі його компоненти перебувають в за-родковому стані і не пов'язані між собою логічним зв'язком.

Система стратегічного планування в Україні не здатна забезпечити якісний процес аналізу державної політики і реалізації рішень у державі. Загальна слабкість системи державного стратегічного планування, програмно-цільового управління й фінансування зумовлює розрив між планами і програмами різних рівнів, містить ризики їх невиконання. Це ставить під загрозу реалістичність досягнення ЦСР, навіть у разі їх повної і всеосяжної інкорпорації в ДСД.

Компонент «Визначення проблеми»

Один елемент у циклі аналізу політики, який є в усіх ДСД, – це розділи про визначення проблеми. Проте надалі визначені проблеми здебільшого не корелюють із метою, завданнями й індикаторами виконання завдань у цих програмах. У системі підготовки державних рішень немає практики

зелених книг, у ході підготовки яких, як правило, проходять основні дослідження проблеми з опитуванням стейкхолдерів, широке обговорення.

Компонент «Аналіз політики»

В Україні немає практики розробки білих книг як результату аналітичних досліджень, залучення стейкхолдерів до визначення оптимальних альтернатив. Натомість одразу розробляються проекти нормативно-правових актів, зокрема й ДСД. У результаті дискусія розгортається навколо формулювань юридичних норм, а не концептуальних засад політики.

Компонент «Розробка політик і стратегій»

Відсутні усталена система стратегічного планування, а також надійна, заснована на ЦСР методологія планування соціально-економічного розвитку. Крім того, бракує добре структурованої системи ДСД, яка забезпечувала б зв'язок між різними ДСД і дозволяла б трансформувати цілі в завдання, програми і проекти з ефективним управлінням та фінансуванням.

Компонент «Ухвалення законодавства»

Однією з проблем щодо реалізації ДСД є надто велика кількість типів і видів урядових рішень, якими ці документи затверджуються. Більшість ДСД – це середньострокові програмні документи, розраховані до 2020 року, яким до того ж бракує логічності й узгодженості, їх не координує єдина система або установа стратегічного планування. Відсутні чітка ієрархія і порядок ухвалення рішень, чіткі процедури ініціювання, розробки, ухвалення нормативно-правових актів і на рівні Кабінету Міністрів України, і на рівні міністерств: суб'єкти, підстави, порядок. Як результат, рішення в багатьох випадках не узгоджені між собою, не забезпечені фінансуванням, їх дуже довго ухвалюють, порушуючи вимоги до подання й оформлення.

До вад парламентських процедур слід віднести те, що велика частина законопроектів необґрунтовані, присвячені надто дрібній тематиці, неналежно проходять необхідні експертизи, не узгоджуються між собою і з іншими актами законодавства, надто довго розглядаються, практично не обговорюються на парламентських засіданнях. Із великої кількості зареєстрованих законопроектів затверджується лише 10–12 %, а в середньому понад 70 % законопроектів відхиляється.

ДСД, що їх ухвалюють уряд і парламент, не керуються однаковою логікою і форматом з погляду структури документа. Ще вони незручні для читання. Тому здійснювати моніторинг чи забезпечувати їхню дієвість складно. Усе це створює вкрай низьку результативність нормотворчої діяльності законодавчих і виконавчих органів влади. Як наслідок, ухвалені закони не працюють, а зміни чинного законодавства відбуваються без системної оцінки його виконання, що мінімізує коефіцієнт корисної дії ухвалених стратегічних документів.

Компонент «Оцінка і моніторинг»

Недоліки, які є в даних і статистиці, суттєво обмежують можливість оцінки виконання і визначення взаємозв'язків між різними чинниками. Низці ДСД бракує кількісних індикаторів виконання завдань. А у випадках, коли такі індикатори є, вони **зосереджуються переважно на процесі** (тобто це кількість звернень, кількість інспекцій, кількість осіб, які пройшли тренінг, кількість ухвалених нормативно-правових актів тощо), **а не на результатах** (таких як зміна умов життя або суспільної думки).

Досконалої методології розрахунку фінансових ресурсів, потрібних для досягнення поставлених цілей, теж немає. Наявні методики не встановлюють зв'язку з пріоритетами сталого розвитку.

Компонент «Впровадження політики»

Як правило, успішна реалізація ЦСР вимагає інвестицій. Брак фінансів у поєднанні з короткостроковим (щорічним) плануванням бюджету може призвести до недостатнього фінансування реалізації ЦСР. Наприклад, за підсумками 2016 року планові показники обсягів фінансування 29-ти державних цільових програм (за рахунок усіх джерел фінансування) становили 79,9 млрд грн, з яких по факту профінансовано було лише 31,4 %³.

ДСД не містять інформації про суму бюджетних коштів, потрібних для досягнення кожної цілі і виконання кожного завдання. Одна з причин цього полягає в тому, що коли розроблялися ДСД, середньострокове бюджетне планування в Україні було відсутнє, натомість використовувалася традиційна система річних бюджетів.

Нещодавно ухвалена «Стратегія управління державними фінансами» започатковує цей процес з 2018 року. Та варто зазначити, що проект Основних напрямів бюджетної політики на 2018–2020 роки (поданий до Верховної Ради 15 червня 2017 року) не містить жодних згадок про ЦСР як основу для середньострокового бюджетного планування. Таких посилянь не було і в жодному з попередніх аналогічних документів. Відтак ДСД мають декларативний характер, а їхню дієвість важче оцінити. **Без відповідного бюджету програм будь-які довгострокові цілі буде відокремлено від розподілу ресурсів і вони залишатимуться порожніми намірами на папері.**

Компонент «Залучення і навчання стейкхолдерів»

2. Недостатнє залучення громадськості / бізнесу / донорів до процесів визначення найнагальніших проблем, які викликають занепо-

³ Стан виконання державних цільових програм 2016 року: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami>

коєння громадськості, а також до пошуку відповідних рішень. Уряд вживає замало заходів для донесення до широкого загалу важливості і значення досягнення ЦСР. Відповідно існує брак зворотного зв'язку від громадськості, який міг би сприяти досягненню цих цілей і включенню до ДСД відповідних індикаторів. Нині одна з найважливіших проблем з погляду досягнення ЦСР – **недостатня координація дій** серед урядових установ, а також між урядовими установами й організаціями громадянського суспільства. Це ускладнює реалізацію ЦСР на основі принципу інклюзивності.

Серйозна проблема – слаборозвинене партнерство між урядовими установами і громадянським суспільством, зокрема з погляду участі в розробці і впровадженні національних політик. Зворотний зв'язок з боку громадськості щодо ефективності урядових програм недостатній. Це партнерство не прописано належним чином у нормативній базі, а отже, не інституціоналізовано.

Через недостатній розвиток інститутів, які могли б забезпечувати реалізацію ЦСР на основі активності мереж громадянського суспільства і бізнесу, основну роль в цій сфері в Україні відіграє уряд. При цьому в певних випадках зобов'язання, взяті урядом за міжнародними угодами (насамперед у контексті отримання міжнародних кредитів або фінансової допомоги від МВФ або Світового банку), обмежують його можливість працювати над виконанням завдань сталого розвитку.

Зокрема, заходи з консолідації бюджету, що здійснюються, зумовлюють обмеження програм соціальної підтримки, а це викликає збільшення нерівності і прямо суперечить ідеї реалізації ЦСР 1.2 (збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки), ЦСР 1.3 (підвищити життєстійкість соціально вразливих верств населення), ЦСР 2.1 (забезпечити доступність збалансованого харчування) тощо. Потреба оптимізувати витрати на освіту й охорону здоров'я заважає досягнути завдання ЦСР 3 і 4. Призупинено запуск експортно-кредитного агентства (ЦСР 8.1 – забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інвестицій, підвищення експортного потенціалу, виводу на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості) та встановлено зобов'язання не піднімати мінімальну заробітну платню⁴ (ЦСР 10.1 – забезпечити прискорене зростання доходів найменш забезпечених 40 % населення).

Згадані обмеження, ґрунтовані на макроекономічних міркуваннях, мають коротко- і середньо-

строковий характер; вони мають бути подолані завдяки системним реформам, покращенню продуктивності і фінансової спроможності національної економіки. Отже, важливо залучати міжнародну фінансову і нефінансову допомогу для компенсації прогалин та покращувати здатність центральних і місцевих органів влади ефективно розподіляти ресурси, не порушуючи при цьому рух у напрямку сталого розвитку.

3. Відсутність інституційного механізму інкорпорації ЦСР у державну політику

Бракує ефективної системи врядування, яка дозволяла б координувати інкорпорацію завдань та індикаторів ЦСР у стратегічне планування. Як продемонстрував досвід розробки основних ДСД, практики верифікації нових програм на предмет ЦСР немає ні в парламенті, ні в уряді. Урядові організації, як-от Міністерство економічного розвитку й торгівлі, Міністерство фінансів, Міністерство соціальної політики, не мають спеціалізованих підрозділів або експертів для координування цих процесів. Тему досягнення ЦСР зазвичай не представлено в **порядку денному засідань уряду та різноманітних комітетів.**

Завдання не координуються з реформаторськими заходами. Терміни визначення адаптованих завдань для досягнення ЦСР збігаються з поточними процесами реформування в багатьох соціальних і економічних сферах. Наразі окремі сфери, такі як енергетика, охорона здоров'я, освіта, соціальні послуги, пенсійна система і бюджетна політика в Україні, активно реформуються.

Низка ДСД містять перелік різних міністерств і відомств, відповідальних за реалізацію завдань, пов'язаних із ЦСР. Проте жоден із цих ДСД не визначає конкретні обов'язки кожної установи, зокрема й конкретні питання, які належать до компетенції відповідної сторони. Винятком до певної міри можна вважати Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 року, хоча і цей документ потребує роз'яснення конкретних завдань відповідальних сторін.

На регіональному рівні координація програм базується на реалізації регіональних стратегій розвитку, включно з відповідними планами реалізації, розробленими конкретно для кожного регіону. Регіональні стратегії мають узгоджуватися зі Стратегією регіонального розвитку до 2020 року, тому така координація існує. Крім того, є практика розробки регіональних планів реалізації для секторальних ДСД. Отож важливо використовувати ці наявні механізми на регіональному рівні, зосереджуючись на реалізації ЦСР.

⁴ Меморандумом про економічну і соціальну політику з МВФ

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ІНКОРПОРАЦІЇ ЦСР У ПОЛІТИКУ УРЯДУ

1. Розробити новий алгоритм ухвалення державних рішень, заснований на взаємопов'язаних компонентах циклу аналізу політики.

Слід вжити таких заходів для побудови ефективного процесу стратегічного планування, у т. ч. системи моніторингу виконання ЦСР.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Забезпечити надання технічної допомоги в підвищенні кваліфікації державних службовців і працівників органів місцевого самоврядування в контексті впровадження сучасних управлінських практик, а особливо специфічних кваліфікацій, пов'язаних з впровадженням електронного врядування. Водночас має бути забезпечено поширення поінформованості і практичних навичок громадян та суб'єктів господарювання щодо використання технологій електронного урядування.

Здійснювати організацію відкритих тренінгів, семінарів зі стратегічного планування для державних службовців з метою забезпечити розуміння державних стратегічних документів (ДСД) як основи ефективного планування, запровадження стратегічного мислення в державних службовців, котрі розробляють і реалізують певні стратегічні завдання на практиці.

1.1. Розробити нові процедури підготовки й ухвалення рішень парламентом і урядом України, які передбачатимуть обов'язкову розробку білих і зелених книг, консультації й аналіз наслідків ухвалених рішень. Така система має на всіх етапах містити компонент інкорпорації ЦСР.

1.2. Забезпечити перехід від кошторисного принципу до фінансування, орієнтованого на результати. Бюджетні асигнування повинні бути достатніми для досягнення запланованих результатів. Скорочення, припинення або недофінансування мають проводитися відповідно до певної формальної процедури та згідно з чіткими і прозорими критеріями. Звичайно, було б корисно, якби ДСД (або плани реалізації ДСД) чітко пов'язували кожне завдання з відповідною бюджетною програмою. Це покращило б прозорість планування бюджету, в т. ч. ресурсів на досягнення ЦСР. У такій системі загальна сума фінансування для виконання завдань по всіх ДСД має дорівнювати сумі фінансування для завдань в усіх бюджетних програмах за відповідний рік. Це має прокласти шлях до досягнення цілей відповідних політик. Брак фінансування в цій системі не дозволяє отримати заплановані результати, тому приділення уваги саме дисципліні обов'язкового фінансування запланованих

у ДСД заходів має стати вирішальним аспектом на шляху покращення результативності й ефективності процесу стратегічного планування в Україні. Завдання і цільові значення індикаторів, передбачені ДСД, повинні добре координуватися на етапі планування з урахуванням бюджетних обмежень і пріоритетних напрямів урядових програм, що їх регулюють ці ДСД. На рис. 6 схематично показано бачення експертами бажаної структури інкорпорації ЦСР у державну політику України, яка має містити основні елементи циклу аналізу політики – від її формування на основі аналізу проблем до оцінки і моніторингу виконання. При цьому блок інкорпорації ЦСР має бути враховано на кожному етапі.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Здійснювати організацію спільних семінарів із представниками країн, де проводиться робота із оцінювання виконання завдань ЦСР.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Надавати методичну підтримку у проведенні періодичного аналізу узгодженості стратегічних завдань на національному і регіональних рівнях.

1.3. Удосконалити систему національної статистики з метою впровадити похідні індекси й індикатори, які характеризують комбінацію економічного, соціального й екологічного розвитку та мають певну дезагрегацію відповідних даних за регіонами, доходами, віком, статтю, соціальними групами. Україна могла б приєднатися до глобальної роботи над системою даних і статистики щодо реалізації ЦСР, щоб покращити власні системи статистики, а також збору, використання й аналізу даних.

1.4. Забезпечити централізацію відомчої статистики під егіду Державної служби статистики. Статистичні дані мають бути повністю доступні і відкриті. Їхню сумісність слід забезпечувати шляхом уніфікації методології.

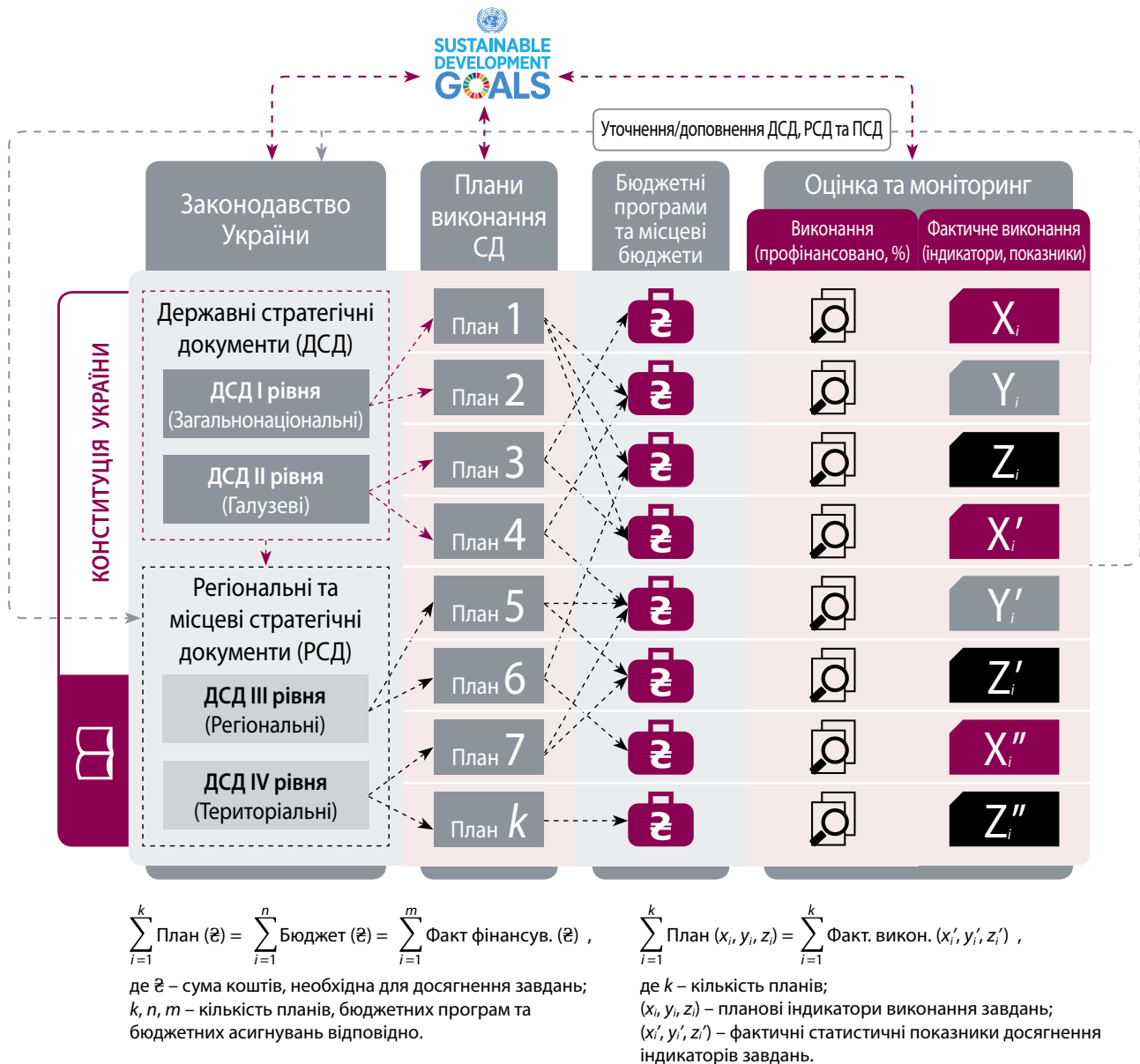

Рис. 6. Структура інкорпорації ЦСР у державну політику України⁵

1.5. Створити постійний дієвий механізм моніторингу й оцінки досягнення ЦСР. На нашу думку, його основні параметри повинні містити розробку нормативної бази для системи звітування, в т. ч. форм звітності, яку подають міністерства і відомства, відповідальні за виконання завдань ЦСР; періодичний публічний розгляд прогресу в досягненні ЦСР; заснування керівного комітету з чітко виписаними функціями і повноваженнями щодо моніторингу виконання завдань ЦСР.

1.6. Розширити і вдосконалити використання інструментарію соціологічних опитувань, в т. ч. за рахунок використання сучасних та інноваційних технологій.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Здійснювати забезпечення системної підтримки моніторингу та оцінки виконання завдань ЦСР. Наприклад, підтримка на рівні Кабінету Міністрів України та ключових галузевих міністерств впровадження ЦСР і встановлення системи моніторингу досягнення ЦСР шляхом закріплення одного або кількох радників (експертів з ЦСР) для кожного ключового міністерства, які б здійснювали поточну діяльність з моніторингу впровадження ЦСР та сприяли б міжвідомчій співпраці.

⁵ У більшості ДСД переважно міжгалузевого або галузевого характеру цілі реалізуються, зокрема, й на рівні регіонів, міст та інших поселень через відповідні територіальні програми. Такі програми, аналіз яких виходить за рамки цього дослідження, за умов належної підготовки повинні містити конкретні часові й фінансові показники, а також індикатори для оцінки виконання. У цих програмах має бути посилання на загальнодержавні документи, взаємозв'язок із їхніми цілями і джерелами фінансування.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Створити координаційний механізм донорської підтримки в Україні, при цьому ЦСР можуть стати основою для цілей і напрямів реалізації програм / проектів, а також аналізу й моніторингу їх виконання.

На системній основі проводити узгоджувальні конференції донорів, органів влади і громадськості з метою визначити пріоритети фінансування сталого розвитку в Україні.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Забезпечувати технічну допомогу в прискоренні формування засад електронного урядування, зокрема переведення адміністративних послуг в електронну форму, забезпечення участі громадськості в ухваленні рішень і моніторингу їх виконання, організації комунікацій та координації діяльності органів державного управління і місцевого самоврядування тощо. Конкретна допомога могла б надаватися у вигляді сприяння інформатизації відповідних установ, розширенню мережевої доступності, наданні відповідного програмного продукту. Враховуючи високу важливість впровадження електронного урядування для забезпечення збалансованості процесів децентралізації, така допомога має насамперед концентруватися на рівні територіальних громад.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Було б доцільно створити пілотний проект «Експертна група з аналізу законопроектів на предмет відповідності ЦСР» при одному з ключових комітетів ВРУ. До складу цієї групи мали б увійти експерти з компетенціями, дотичними до сфер ЦСР, які мають досвід аналізу проектів законів і надання поправок.

Крім того, така експертна підтримка буде важливою для депутатського міжфракційного об'єднання народних депутатів України навколо проблематики імплементації ЦСР у державну політику (наприклад, під назвою «За сталий розвиток») у разі її створення.

У центрі уваги має бути збирання даних з потрібною розбивкою та їх підтвердження з уникненням можливих викривлень. Використання й аналіз даних також відігравали б критично важливу роль у визначенні обмежувальних чинників і пріоритетів для урядових установ і місцевих органів влади.

1.7. Впровадити передові технології обробки великих даних (BigData), забезпечуючи в такий спосіб вчасні та об'єктивні вимірювання. Важливо мати надійну систему результатів з цільовими і референтними значеннями й індикаторами для ДСД.

Регіональний аспект. Важливо розробити відповідні територіальні стратегії сталого розвитку з метою врахувати інтеграції ЦСР на регіональному і місцевому рівнях. Як указано вище, ЦСР-11 має відбивати всі інші міжгалузеві і галузеві ЦСР на регіональному й місцевому рівнях. У зв'язку з цим існує потреба включити національні завдання ЦСР у програми регіонального і муніципального розвитку з переліком цільових показників, створити системи моніторингу виконання цих програм і досягнення визначених показників.

2. Створити інклюзивний процес аналізу державної політики, який міститиме компонент громадського й експертного контролю та підтримки процесу інкорпорації ЦСР у державну політику України.

Має бути вдосконалено громадський моніторинг роботи органів центральної виконавчої влади, місцевих влад і державних установ. Цьому, зокрема, можуть сприяти такі рекомендації.

2.1. Заснувати Парламентську консультативну раду з питань сталого розвитку та Національну раду з питань сталого розвитку за участі всіх зацікавлених осіб, зокрема й широкого загалу. Має бути надано всі потрібні адміністративні й фінансові засоби для забезпечення ефективного громадського і парламентського контролю реалізації політики сталого розвитку. Рекомендовано, щоб мандати цих органів передбачали функцію перевірки проектів ДСД експертами з аналітичних і академічних організацій, в т. ч. зайнятих у процесі адаптації ЦСР до контексту України.

2.2. Потрібно також сприяти зміцненню громадянського суспільства – НУО, аналітичних центрів, асоціацій, які працюють у сферах впровадження ЦСР задля розвитку їхньої інституційної спроможності (сталі і диверсифіковані джерела фінансування, покращення управлінських навичок, розбудова співпраці та обміну даними), а також залучати їх до процесів ухвалення стратегічних рішень. Організації громадянського суспільства з цією метою повинні керуватися не так пріоритетами, визначеними грантодавцями, а нагальними потребами суспільства в контексті досягнення ЦСР.

2.3. Запровадити обов'язкову щорічну **конференцію про результати виконання завдань ЦСР**. Ця конференція могла б стати надзвичайно важливою для моніторингу прогресу інтеграції ЦСР та обміну найкращими практиками, викликами і можливостями.

3. Здійснити реформу системи державного управління на основі запровадження нової архітектури системи ухвалення рішень для створення інституційного механізму інкорпорації ЦСР у державну політику України.

Для виконання завдань ЦСР шляхом упровадження відповідних ДСД слід чітко визначити коло органів влади, відповідальних за координацію цієї роботи, та встановити терміни її виконання. Запровадити обов'язковий аналіз і перевірку відповідності до ЦСР усіх нових проектів ДСД на національному рівні. Такий аналіз був би критично важливим для визначення всіх потенційних прогалин і шляхів інтегрування ЦСР на етапі планування.

Для цього рекомендовано:

3.1. Заснувати **Національний комітет з питань Цілей сталого розвитку (або агенцію чи службу)** під керівництвом Кабінету Міністрів України. Комітет повинен координувати пов'язану з ЦСР діяльність та інтегрувати економічну, соціальну й екологічну політику, а також здійснювати моніторинг реалізації національних ЦСР.

3.2. Організувати створення адміністративних підрозділів (або ж дорадчі експертні органи) в усіх міністерствах, в усіх регіональних і місцевих адміністраціях, які відповідали б за реалізацію національних ЦСР. Крім того, слід у кожному міністерстві призначити заступника міністра з питань реалізації завдань ЦСР. Як альтернативний варіант слід розглянути можливість внести в посадові інструкції посадовців, відповідальних за аналіз і формування політики, обов'язок враховувати ЦСР у своїй роботі, за аналогією як це реалізовано в євроінтеграційному напрямі України.

3.3. Удосконалити **офіційний портал координації міжнародної допомоги України (openaid.gov.ua)**, зокрема, створити окремий розділ про ЦСР, а серед компонентів пошуку передбачити визначення відповідного завдання ЦСР, якщо є в проекті / програмі такий зв'язок.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Забезпечити проведення роз'яснювальних заходів для населення, працівників апаратів міністерств і відомств, представників ЗМІ у зв'язку з низьким рівнем обізнаності про ЦСР.

Підтримувати громадські ініціативи з моніторингу додержання передбачених ДСД цілей розвитку.

Забезпечити розповсюдження аналітичної доповіді «Аналіз державних стратегічних документів України щодо врахування в них адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року» з метою ознайомлення державних службовців, студентів і аспірантів, які навчаються за напрямом «Державне управління», а також закордонних експертів у сфері аналізу державної політики, з основними результатами і рекомендаціями, наведеними в дослідженні.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Одне з важливих завдань для міжнародних донорів полягає в подоланні розбіжності між макроекономічною стабілізацією і цілями сталого розвитку. Для цього слід просувати інституційні зміни, які покращують здатність центральних і місцевих органів влади ефективно розподіляти ресурси для реалізації ЦСР.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Підтримати розробку методичних планів курсу щодо цілей сталого розвитку з метою залучення до навчальних програм підготовки і перепідготовки магістрів державної служби.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

При формуванні планів донорської допомоги передбачати зв'язок цілей і завдань відповідних програм / проектів із ЦСР, адаптованими для України.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Забезпечити «пілотне» відпрацювання виконання завдань, визначених ЦСР, із урахуванням регіональних особливостей окремих областей, беручи різний рівень якості життя, захворюваності, екологічної ситуації, розвитку громадянського суспільства. Наприклад, в пілотному регіоні здійснюється розробка методологічної бази для формування пакету стратегічних документів з урахуванням ЦСР – від переліку таких документів до розробки проектів цих актів.

Підтримувати підготовку регіональних програм впровадження завдань ЦСР разом із органами місцевої влади.

3.4. Зміцнити інституційне середовище для реалізації регіональних і муніципальних програм сталого розвитку. Це передбачає концентрацію на покращенні якості реалізації програм розвитку, застосування всіх доступних інструментів для досягнення стратегічних цілей розвитку задля повномірної реалізації потенціалу регіону й ефективного використання державних коштів. Також має бути вдосконалено методологію і нормативні, організаційні та інформаційні системи. Адресну роботу експертів має бути спрямовано на забезпечення високої якості системи урядового стратегічного планування в різних сферах (таких як упровадження підходу «розумне місто» (Smart Cities) у сфері місцевого врядування згідно з концепцією сталого розвитку; виконання довгострокових проектів капітальних інвестицій; упровадження цифрових технологій у будівництві й управлінні майном).

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Сприяти розширенню стосунків публічно-приватного партнерства, перспективними об'єктами якого є житлово-комунальна сфера, будівництво й утримання автошляхів, екологічна сфера, енергозбереження, науково-технічна й інноваційна діяльність, соціальне підприємництво. Це дозволить не лише зміцнити прозоре партнерство влади і бізнесу, а й підвищити ефективність урядування на центральному й місцевому рівнях. Потрібні методична, правова й інформаційна підтримка публічно-приватного партнерства, а також заохочувальні інструменти щодо проектів, які концентруються у сферах, найсуттєвіших для сталого розвитку.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Розробити методологію кластерного аналізу ЦСР: або шляхом розробки універсальної методології, проведення «пілоту» й адаптації в тих країнах, де це потрібно, або іншим шляхом – кілька країн розробляють унікальні методології для власних націоналізованих ЦСР і потім проектний офіс ООН на основі цих «пілотів», враховуючи специфіку глобальних ЦСР, розробляє універсальну методологію з рекомендаціями для її адаптації. Важливим компонентом у цій методології буде збирання потрібних масивів даних. Крім того, така методологія має містити розділ моніторингу досягнення ЦСР у контексті взаємозв'язків у кластерах із метою вироблення рішень про вдосконалення державної політики у відповідній сфері. Так само цікаво було б її адаптувати для регіонів на допомогу в ході розробки регіональних стратегій розвитку.

Взаємозв'язки між ЦСР: сфери міжгалузевої координації

Системність і збалансованість прогресу в реалізації завдань ЦСР важливі для досягнення синергетичного ефекту для сталого розвитку суспільства загалом. Водночас в умовах обмежених ресурсів важливо робити акценти на акселераторах (прискорювачах) політики, з одного боку, та розуміти взаємні впливи ЦСР – з іншого.

У результаті експертних дискусій підготовлено Матрицю взаємозв'язків між ЦСР (вплив цілі по вертикалі на ціль, яку розташовано по горизонталі)⁶ (рис. 7). Матриця показує сфери для міжсекторальної координації, перетини, де варто приділити увагу можливостям підсилення чи поглинання від ефекту досягнення результатів однієї цілі на іншу. Ця матриця може стати основою для глибшого кластерного аналізу з метою визначити пріоритети державної політики в часовому вимірі.

Рекомендації для ПРООН та інших міжнародних партнерів

Для досягнення ЦСР надзвичайно важливим є встановлення чітко визначених завдань. Для цього важливо проаналізувати існуючий зв'язок між усіма індикаторами ЦСР та визначити ключові проблеми, що потребують першочергового розв'язання. Виняткове значення для визначення політичних пріоритетів має подолання міністерської, галузевої та територіальної фрагментації та одновимірності. У таких складних питаннях, як ЦСР, потрібен багатовимірний підхід.

⁶ Вислів «вплив цілі на ціль» у тексті доповіді означає, що заходи, передбачені для досягнення однієї цілі можуть впливати (позитивно або негативно) на заходи, що здійснюються з метою досягнення іншої або не впливати на них.

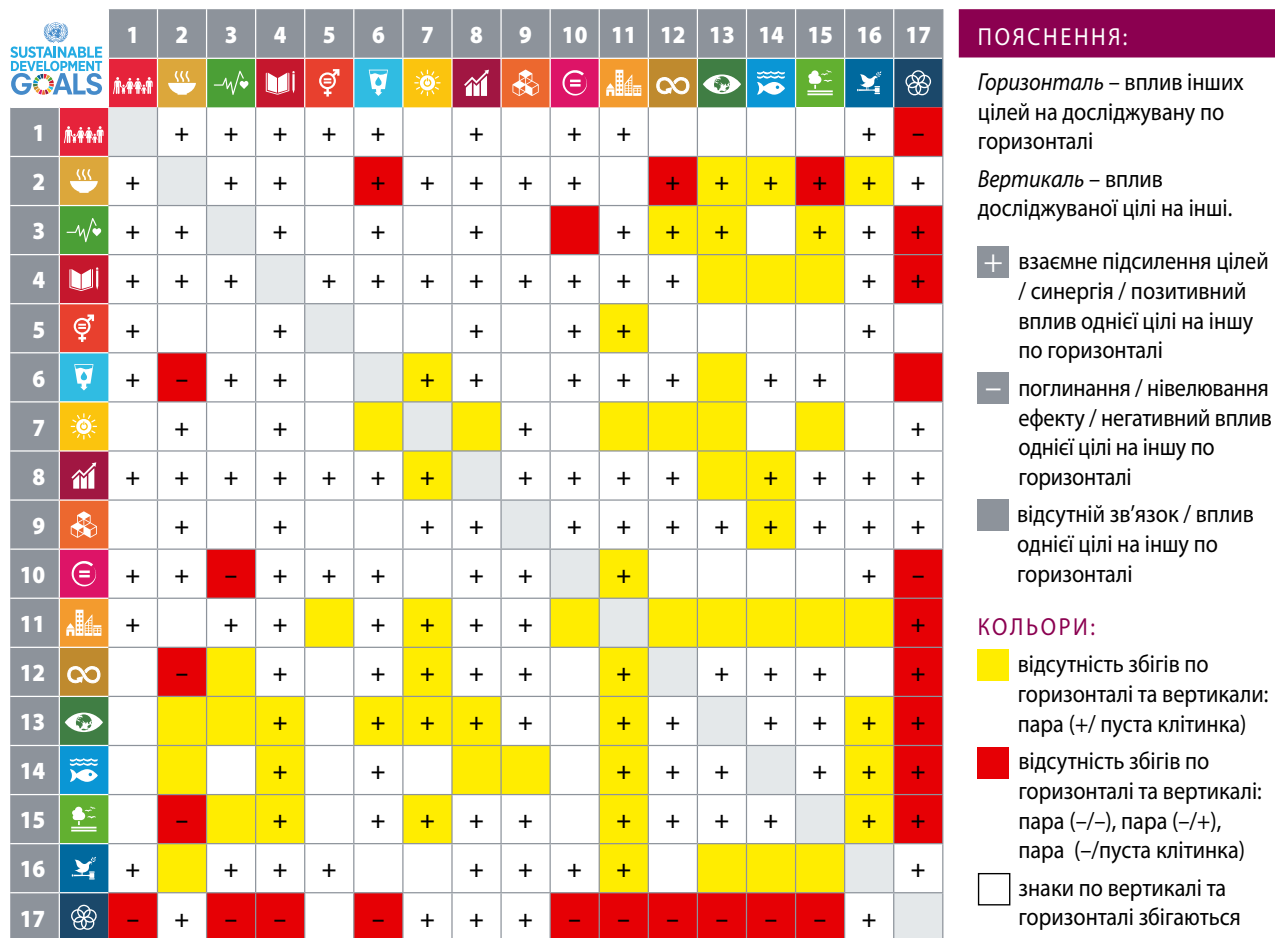

Рис. 7. Матриця взаємозв'язків між ЦСР

Серед іншого, реалізувати завдання з протидії корупції (ЦСР–16.6) неможливо без формування ефективної системи державного управління і місцевого самоврядування (ЦСР–16.7). Компліментарність цих цілей змушує суттєво розширювати інструментарій протидії корупції і детінізації економіки, що, зокрема, має передбачати форми податкової амністії і впровадження «нульової декларації». Мало того, досягненню ефективності державного управління треба давати вищий пріоритет, адже системна протидія корупції у формі заміщення корупційних схем прозорими правовими практиками можлива лише в разі дієвого управління на всіх рівнях.

Потрібно забезпечити якісне врядування й ефективне, інклюзивне і колегіальне місцеve самоврядування. При цьому широкі групи зацікавлених осіб мають заохочуватися до креативного втручання в процеси формування політики і громадського контролю. Залучення широких верств населення до пошуку рішень нагальних проблем, пов'язаних із середовищем, у якому вони проживають, можливе при відновленні взаємної довіри і довіри до органів влади. Це зайвий раз підтверджує важливість встановлення таких завдань як скорочення домашнього насильства та підвищення безпеки і захищеності кожного громадянина (ЦСР–16.1, 16.2). Критично важливе також верховенство права, що забезпечує насамперед дієва судова система (ЦСР–16.3). Завдання з відновлення миру в контексті подій на Сході України, а також завдання зі структурної перебудови економіки цього регіону (ЦСР–16.8, 16.9) теж має виняткове значення. Дослідження, проведене Міжнародним республіканським інститутом⁷, демонструє, що рівень готовності громади до сталого розвитку в Україні надзвичайно низький, а соціальна згуртованість залишається нагальною проблемою. Поточний збройний конфлікт на Сході України ще більше ускладнює питання боротьби з незаконним обігом зброї,

⁷ Див.: <http://iri.us8.list-manage.com/track/click?u=e38e68538a94ec5c6b478dfed&id=30a81135d8&e=038b820658>

**Рекомендації для ПРООН
та інших міжнародних партнерів**

Забезпечити підтримку у поширенні несприйняття суспільством насильства, порушень базових прав людини та поширення різних форм експлуатації. Вона може здійснюватися у вигляді освітніх програм для широкого загалу та цільових аудиторій (в т.ч. представників ЗМІ, лідерів громадської думки тощо), сприянні організації громадських інституцій правової допомоги та ін.

боєприпасів і вибухових матеріалів (ЦСР–16.5), що безпосередньо пов'язано із завданням обмежити ескалацію насильства. **Україна потребує спеціального системного стратегічного документа, спрямованого на зниження рівня та запобігання поширенню насильства.**

Реалізація завдання із залучення інвестицій (ЦСР–17.1) залежить від виконання інших завдань, зокрема завдань з обмеження насильства, покращення безпеки, побудови ефективної судової системи, ефективного врядування, місцевого самоврядування, а також зменшення масштабів корупції (ЦСР–16.1–16.3, 16.6, 16.7). Водночас активізація інвестування, що сприятиме економічному зростанню, могла б знизити потребу в зовнішніх кредитах і допомогти полегшити борговий тягар національної економіки (ЦСР–17.2).

Важливість цього завдання вимагає спеціальної стратегії розвитку інвестицій в Україні, що має задекларувати заходи уряду, спрямовані на стимулювання інвестиційної діяльності національних агентів, залучення прямих іноземних інвестицій, бачення оптимальних галузевих пріоритетів інвестування тощо.

Розвиток партнерських відносин влади і бізнесу (ЦСР–17.3) критично важливий для прискорення реалізації ЦСР на місцевому рівні, зокрема для просування якісного й інклюзивного врядування, подолання корупції, покращення інвестиційного клімату в країні.

Реалізація ЦСР вимагатиме, серед іншого, концентрації бюджетних державних видатків (на соціальний захист, освіту, охорону здоров'я тощо), посилення обмежень для бізнесу (зокрема його впливу на екологію або ж підвищення відповідальності роботодавців за умови праці і гідну її оплату). Як сказано вище, Україна постає перед ключовими викликами ефективної координації в частині створення сприятливого інвестиційного клімату та зниження боргового навантаження на економіку. Відповідно досягнення цілі розвитку партнерських відносин (ЦСР–17.3) має критичне значення для подолання таких викликів і прискорення досягнення інших ЦСР.

На нашу думку, **пріоритетний розвиток партнерських відносин між владою і бізнесом дозволяє активізувати залучення бізнесу на взаємовигідних засадах до вирішення актуальних проблем сталого розвитку,** зокрема, передбачених ЦСР–2 (розвиток сільського господарства), ЦСР–7 (енергетика), ЦСР–9 (промисловість, інновації й інфраструктура). До того ж уже в короткостроковому періоді сприятливий вплив на бізнес-клімат зміцнюватиме спроможність державного управління і місцевого самоврядування підтримувати стабільні правові умови для ведення бізнесу (ЦСР–16.7), до належного правозастосування і скорочення масштабів корупції (ЦСР–16.6).

У середньо- і довгостроковому періоді бізнес, безперечно, отримає позитивний ефект від підвищення рівня освіти і громадського здоров'я (а відтак і якості людського капіталу) (ЦСР–3, ЦСР–4), подолання бідності (ЦСР–1), зниження нерівності (ЦСР–10), зміцнення фізичної безпеки (зростання внутрішнього попиту, зниження ризиків). Тому довіра з боку бізнесу до спроможності влади належним чином реалізувати довгостроковий процес імплементації ЦСР, підкріпленої належним стратегічним програмуванням у відповідних секторах, суттєва для подолання ймовірних суперечностей між різними цілями.

Завдання ЦСР–12 (відповідальне споживання і виробництво) спрямовано на скорочення кількості відходів (12.4) та ефективне використання ресурсів (12.1 і 12.2.). ЦСР–14 і ЦСР–15 про захист і збереження екосистем (14.2 і 15.1), а також ЦСР–6, спрямовані на підвищення ефективності водокористування (6.4) та інтегроване управління водними ресурсами (6.5), працюють на досягнення ЦСР–8 (гідна праця), адже вони збільшують кількість ресурсів і створюють можливості для підвищення рівня зайнятості.

Забезпечення якісної освіти (ЦСР–4) сприяє здатності знаходити нові, інноваційні рішення, яка, своєю чергою, збільшує можливості для реалізації ЦСР–9 (промисловість, інновації та інфраструктура). Інвестиції в надійнішу інфраструктуру (ЦСР–9), зі свого боку, підвищують ефективність використання ресурсів (ЦСР–12) і зберігають у такий спосіб природні ресурси для майбутніх поколінь. Водночас стале використання природних ресурсів повинно сприяти економічному добробуту (ЦСР–8) і закласти надійні підвалини для миру (ЦСР–16).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Це дослідження покликане визначити прогалини і сформулювати рекомендації для покращення урядової політики у сфері реалізації ЦСР для дальшого глибокого перегляду і доопрацювання органами влади чинних ДСД та розробки нових з урахуванням основних висновків і рекомендацій, визначених у цьому дослідженні.

У рамках цього аналізу було розглянуто наступні елементи, критичні для реалізації ЦСР:

- запровадження ефективної системи стратегічного прогнозування і планування, зокрема для координації стратегічних планів з урахуванням фінансових, людських та інших ресурсів, координації поточних реформ з адаптацією ЦСР;
- широке залучення громадськості і зацікавлених сторін до обговорення проектів стратегічних документів і врахування їхньої позиції;
- створення інститутів, механізмів та інструментів для практичної реалізації стратегічних документів.

Отже, для того щоб Україна у своєму розвитку дотримувалася загальносвітових напрямів глобальної трансформації, слід якнайшвидше створити систему ухвалення стратегічних рішень, що дозволить скористатися всіма перевагами глобалізації як засобу вирішення проблем усього людства й одночасно відповісти на специфічні для України виклики. Зокрема, одне із завдань – поєднання прискореного економічного зростання і трансформації економіки на засадах сталого розвитку. Це завдання є одночасно метою і засобом державної політики; його виконання не лише підвищить можливості України в глобальній конкуренції, а й стане джерелом фінансових ресурсів і людського капіталу для вирішення низки гуманітарних, соціальних та інтеграційних проблем.

Успішна інкорпорація ЦСР у національну політику України та виконання завдань у майбутньому залежать головно від виконання згаданих вище умов. Українська влада повинна розставити пріоритети для спрямування зусиль і ресурсів так, щоб ці умови було виконано.

Додаток 1

Перелік ДСД, охоплених аналізом

1. Стратегія сталого розвитку України на період до 2020 року
2. Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 року (СППУ)
3. Стратегія національної безпеки України (до 2020 року)
4. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року
5. Стратегія подолання бідності (до 2020 року)
6. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016–2020 роки
7. Засади внутрішньої і зовнішньої політики
8. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки
9. Державна цільова програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів на період до 2020 року» на період до 2020 року
10. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»
11. Енергетична стратегія України на період до 2030 року
12. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року
13. Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року
14. Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки
15. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки
16. Національна стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки
17. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки
18. Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року
19. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 року
20. Загальнодержавна цільова соціальна програма протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки
21. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013–2020 роки)
22. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ (з 2016 року)
23. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року
24. Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року
25. Державна соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2020 року
26. Національна стратегія у сфері прав людини (до 2020 року)
27. Загальнодержавна соціальна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014–2018 роки
28. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року
29. Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року
30. Стратегія розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року. Проект
31. Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017–2021 роки. Проект
32. Транспортна стратегія України на період до 2020 року
33. Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010–2019 роки
34. Державна цільова програма розвитку аеропортів на період до 2023 року
35. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року

Аналіз державних стратегічних
документів щодо врахування
адаптованих для України
Цілей Сталого Розвитку
до 2030 року

Р Е З Ю М Е